

Vatroslav Kalenić

JEZIČNO ISKUSTVO RANOGA UJEVIĆA

Nećemo izreći gotovo ništa novo ako ranog Ujevića tematski i jezikoslovno djelomično povežemo uz stariju hrvatsku književnost i uz jezik te književnosti.¹ Sve su to izrazito očite pojave. Ponajprije, tu je sonet *Petar Zoranić*, objavljen u »Savremeniku« 1910. godine u rubrici feljtona (! — V. K.) i posvećen Antunu Gustavu Matošu, koji — sonet — kao da već potpuno zatvara tu vrst kazivanja: ako se Zoranić u pjesmi može identificirati kao početna književna osoba, u svom književnoteoretskom i književnopovijesnom statusu, onda se Matoš nalazi na završetku kruga. Zatim je tu Marko Marulić u svom i našem

¹ Istu je povezanost kao problem »poticaja« i »uzora« istakao npr. Šime Vučetić u knjizi *Tin Ujević* u PSHK, 87, Zagreb 1970, ali kao razinu književnohistorijsku — književno-tematsku — književno-estetičku, koja podrazumijeva i »put prema ontologijskoj zasnovanosti« izvrsno je uočava Ante Stamać u knjizi *Ujević*, Zagreb 1972, u poglavlju *Tražilac veza*, odnosno pod istim naslovom u »Kolu«, VII, 6, Zagreb 1969.

Oproštaju i, dakako, naše književnopovijesne *Naše vile*, kao svojevrsna antologija jedinstva i mnoštva, mogućnosti i nužnosti starije hrvatske književnosti, oblikovana u svojoj slobodnoj konotativnoj — a la starohrvatskoj dvanaesterlačkoj ekspoziciji.

Od Marulića i Zoranića — pa do Matoša! Svatko tko se bavi književnojezičnim pitanjima kao da dobiva gotov tradiciomatski obrazac, postavi li na primjer uz problematiku hrvatske književnosti sljedeća pitanja: da li je hrvatska književnost jedna jedinstvena književnost u svojim različitim krugovima, ili je to raznolika književnost u svojim istotolalčkim krugovima, što je s njezinom uzajamnošću, negacijom, ograničenošću, što je s njezinom nužnošću a što sa slučajnošću, da li je moguće hrvatsku književnost u svom aspektu povijesti svesti isključivo na pitanja umjetnosti ili je pak treba ispostaviti vrednotama ili štetama nacionalnih ili nekih drugih kategorija, napokon — kad zapravo povijest hrvatske književnosti postaje oblikom mišljenja koji odražava stvarnost, a kad postaje sadržaj koji je stvarnost sama?²

Svi smo uobičajeno neobično zadovoljni kad se može na primjer utvrditi veza između *Pavlimira* i *Smrti Smail-age Čengića*,³ *Svete Rozalije* i *Uzdaha Mandaljene pokornice*,⁴ između Mihanovića i Gundulića,⁵ između *Grobničkog polja* i *Suza sina razmetnoga*,⁶ Mirka Bogovića i Hanibala Lucića,⁷ ili pak, dakako, između Jurja Habdelića i

² Služim se ovdje, dakako, Hegelovim terminima.

³ Rafo Bogišić, *Dubrovački i ilirski pastijeri*, »Oklo«, Zagreb, 21. 8. — 4. 6. 1980.

⁴ Ova se poznata veza spominje npr. u svim našim povijestima starije hrvatske književnosti (Vodnik, Kombol, Georgijević...).

⁵ Ivo Frangeš, *Neka pitanja suvremene hrvatske lirike*, »Umjetnost riječi« XXI, 3—4, 1978. I inače se »tradiciji«, kao poetološkom pojmu, prof. Frangeš rado svraća: »U času kad se pojavila dopuna *Osmana* i *Smrt Smail-age Čengića*, razvojna linija hrvatske poezije, od Marulića do Gundulića i od Kačića do Katančića, stvaralački se uznemirila: novim kvalitetom koji je donio Mažuranić dobila je i ona sama nov, bogatiji kvalitet. Veza između Gundulića i Mažuranića očita je, nameće se sama od sebe, i dovoljno je istraživana. Tek nedavno (Rafael Bogišić) pokazana je toliko intimna veza između Marulića i Mažuranića. Čak i da nije čitao Marulića, a to je nemoguće, Mažuranić bi, u času *Smail-age*, kroz stoljeća, u ime hrvatske književne tradicije, pružio ruku njezinu začetniku. Ali, ta činjenica, sasvim nužno, veže i Gundulića uz Marulića: i uz Katančića, i Vitezovića i Kačića. To je smisao tradicije u književnosti: da neprestano, uvijek novim impulsima, napaja magnetsko polje jedne književnosti i da njene dionike, koji su dotad možda bili međusobno odvojeni, dovodi u nove odnose, u odnose nove, bogatije ovisnosti. Neočekivano ali zakonito, pjesnike u mnogočemu moramo ocjenjivati mjerilima prošlosti, književnost također; jer značenje razvitka jedne književnosti daje njena najveća djela: *Croatia plorans*, koju začinje Marulić a nastavljaju svi spomenuti, postaje u Mažuranićevoj želji i viziji *Illyria exsultans*: veliko se nacionalno djelo uklapa u tradiciju, postaje klasično. — Navedeno prema: *Mažuranić klasik*, u knjizi *Studije i eseji*, Zagreb 1967, str. 34—35.

⁶ U ovoj se vezi nadasve očituje svijest i pojam o *sesti rimi*, koja se u *Zaslavu Grobničkoga polja* pretvara u gundulićevski sadržaj.

⁷ Ljerka Sekulić, *Književna tradicija u novelistici Mirka Bogovića*, »Umjetnost riječi« XIV, 1—2, 1970.

Krležinih *Balada Petrice Kerempuha*⁸ — da spomenem samo one najpoznatije veze. Uostalom, dubinski organizirana jezgra Ujevićevih *Naših vila* ista je onakva antologija hrvatske književnosti i književnih osoba u njoj kao što su to i Krležine *Balade*.

Sve ove, a i druge nespomenute veze, veze između hrvatske književnosti i hrvatskih književnika, to neprestano izrastanje iz nekog proteklog stoljeća kao da je u konstantnoj suprotnosti sa svim onim krugovima hrvatske književnosti kao književnopovijesnim pojmovima, u kojima sad preteže faktor vremena, sad faktor geografematike, sad faktor najmanje triju dijalekatskih idioma, naime u smislu naše tradicionalne deskriptivne dijalektologije. Svaki historičar naše književnosti može udobrovoljen konstatirati: gotovo sve književnopovijesne posljedice tzv. njegovanja tradicije date su u okvirima hrvatske književnosti u svom skoro čistom paradigmatском obliku.

Pa ipak, književna će historija, ili znanost o književnosti, ili već netko, jednoga dana morati da odgovori na pitanje: zašto hrvatski književnik, čim naoštri i zamoči pero, tako uporno i tako strasno traži svoj diferencijalni status upravo na terenima onih posljedica, što ih mi prepoznajemo kao književnopovijesnu spoznaju hrvatske književnosti? To se dešava čak i u tako drastičnim obračunima kakav je na primjer Antuna Branka Šimića s Petrom Preradovićem.⁹ Jer, treba pomisliti, Petar Preradović bi mogao biti onaj dubinski, podsvjesni izazov Antuna Branka Šimića, prema kojemu se negativno, u kontrastu prepoznaje.

Sve se to odnosi i na ranog Ujevića. Kao što je poznato, povijest književnosti nam dopušta da postavljamo pitanja određene vrsti, iako niti ta pitanja niti moguće odgovore ne rješava ona sama, već pisci kad se s njima suoče. Pa ipak pisce nikako ne možemo staviti u isti red s povjesničarima književnosti, jer se oni u svojim literarnim djelima ne bave književnopovijesnim pitanjima kao tzv. objektivnom znanošću, niti njihova djela imaju status znanstvene primjene. Zato historiju književnosti uobičajeno (aksiomatski) prihvaćamo kao nužnost u kojoj se pisci ne bave historijom, već kao nužnost u kojoj je oni stvaraju.

Isto je tako poznato da nema prve knjige, ni posve samostalne, ni apsolutne, već se nezavisnost odnosno originalnost u književnosti uvijek definira odnosom prema drugoj originalnosti.¹⁰ U tom je smislu — valjalo bi pretpostaviti — Ujević svojim *Našim vilama* dodao motto *Où sont nos amoureuses?*, nadopunivši historiju hrvatske knji-

⁸ Evidentno po mottu *Planetarijoma*, ali i po baroknoj frazi *Balada*. Habeličevski barokni jezični raspored razmjerno je neistražen u Krležinim *Baladama*.

⁹ A. B. Šimić u *Ujavi*, 3, 1918.

¹⁰ Na ovom mjestu, i još ponegdje, služim se taksonomikom što ju je oblikovao Pierre Macherey. V. *Teorija književne proizvodnje*, Zagreb 1979.

ževnosti sasvim ujevićevskim pitanjem: imajući književnike i književnost, da li smo znali, da li znademo sačuvati sebe u njima, i njih, u ljubavi, kako sugerira Ujević, u nama?

Petar Zoranić, *Oproštaj, Naše vile*, da spomenem samo one najizrazitije pjesme ranoga, hrvatskomladoliričkog Ujevića, nisu samo pjesme književnopovijesnog i književnoteoretskog, već dakako i lingvističkog stava Ujevićeva, što će ga na svojstven način mučiti do kraja života. Osjetljiv na jezik i jezična pitanja do te mjere da je sposoban doživjeti pravu flagelantsku katarazu kad mu se nađe »pogreška« tipa *usprkos toga* mjesto »pravilnog« *usprkos tome*,¹¹ Ujević je trajno doživljavao poznatu moralnu krizu hrvatskoga jezika i osobito jezika hrvatske književnosti. U svom eseju o Luki Botiću (1930) spominje: »Jednik Luka se uvalio i među političare, te 1861. ušao u Hrvatski sabor. U politiku, vještinu koja je najdalje od naivnih pjesničkih srdaca. Dakako da nikakav Machiavelli nije bio. Pataknut Vukom, jedan dio ondašnjega naraštaja hrli u Srbiju kao kapači zlata u Eldorado. Vuk se smatra preporoditeljem književnosti, te su mu historici iznajmili veće mjesto nego, recimo, Nijemci filološkoj braći Grimm. Vuk ima jedan nedostatak: sam nije bio stvaralac. U svojim jezičnim nastojanjima dobio je pomoći učenih Slovenaca. Nije Vuk prvi otkrio, kako se obično govori, narodne pjesme za koje je već znao Hvaranin Hektorović i mnogi drugi. Narodni život opisali su prije njega opat Fortis i Ivan Lovrić, a o običajima Morlaka izašlo je već u 18. vijeku i na francuskom jeziku ilustrovanih djela koja se gospoda bibliografi nisu potrudili zapisati. Ona postoje, jer smo takvo jedno djelo u dvije sveske pronašli kod jednog antikvara na Voltaireovom keju. Kao pisac rječnika, Vuk ima pred sobom Šibenčanina Vrančića (1595), Stullija i Voltiggija, ljude koje mi preskaćemo, a koji su već u davno vrijeme raspolagali silnom erudicijom i marom. Misao o jezičnom jedinstvu već je iznio u šesnaestom stoljeću u Rimu jedan bosanski jezuita, Bartolomej Kašić; a zar konačno cijela dubrovačka književnost nije bila, prije Vuka, pisana na dobrom narodnom jeziku? I da li je Vukov autoritet bio od pomoći da se napiše kakav novi *Osman* ili *Suze*? Vukovo *govedarstvo* bilo je početak kvarenja ukusa koje je dovelo dotle da se proizvodi drevne Dalmacije smatraju kao arhaični, beživotni, diletantski, čak i antirasni, antinacionalni; a ujedno se transponovano vukovstvo nalazi i u dnu mnogih savremenih zabluda ukusa, kada se dotjeranu umjetnost žigoše kao aristokratsku i zapadnu. Vukovo načelo »piši kako govoriš« dalo bi podrazumijevati da Nijemci, Francuzi, Englezi, Talijani drugačije pišu nego govore, što međutim nije istina. Samo pretjeranci fonetike mogu da misle da za svaki glas potrebuje naročito slovo.«¹²

Ovu hussenlovsku *natrag k stvarima* spoznaju neprestance će varirati hrvatski književnici u ovom ili onom obliku, u ovoj ili onoj

¹¹ Tik pred smrt, u pismu Anti Ujeviću.

¹² *Sabrana djela* VII, Zagreb 1965, str. 155—156.

zgodbi, prije Ujevića na primjer Ksaver Šandor Đalski,¹³ a i Miroslav Krleža u svojoj poznatoj enciklopedijskoj *Croatici*.¹⁴

Jezik hrvatske književnosti nije bila niti je danas dogovorena kategorija, kako se to, najčešće misli, o kojoj se može odlučivati izvan fenomenologije stvaralaštva ili odlučivati u sferi izvankreativnog čina. Jezik hrvatske književnosti jest odabrana kategorija iz date činjenice u smislu fenomena. On je također, između ostaloga, kako bi se moglo reći sasvim školski, imanentno trodijalektan, odnosno: »... budući da jezik kao *metafora svijeta* omogućuje svakovrsno prenošenje značenja, on u isti mah omogućuje i mnoštvo stilova govora, pružajući svakome čovjeku priliku da govori na *samo svoj* neponovljivi način. Jezik nije samo hijerarhija razina i znakovni sistem, nego se u svakom govornom činu zbiva kao jedinstvena i neponovljiva *Zgoda* progovaraјуći kao on sam.«¹⁵

Tko piše na terenima hrvatske književnosti, neminovno će se sukobiti s tim svojim jezičnim identitetom. Između Mažuranića i Krleže hrvatska književnost nema književno vrednijih imena koja se ne bi našla na tom ispitu savjesti, a hrvatska književnost, između *Bašćanske ploče* i Vesne Parun na primjer,¹⁶ prepoznavat će se u toj dramatičkoj situaciji hrvatskoga jezika kao u trajnoj ispovjedaonici.

Na žalost, ne možemo isto reći za naše tradicionalno jezikoslovlje. Konstituirano po načelu u kojem je jezični podatak samo podatak klasifikacijskoga statusa, naše je jezikoslovlje neprestano hrlilo za takozvanom čistoćom jezičnoga znaka u smislu pravila i metoda, koje su više značile prepoznavanje prema drugim jezičnim sistemima, a manje prepoznavanje samoga sebe. Zbog toga se moglo dogoditi, a to se i događalo, da se takva svijest uvijek mogla aktualistički apli-

¹³ *Contra philologiam militantem*, »Obzor«, Zagreb 1926.

¹⁴ *Razvojni put*: Još jučer dominirala je staroslavjansko-vizantijska skleroza u štampanim knjigama i Vukova govedarština u borbi sa slavjanoserbštinom, obaranje Brezovački-Miklošičeve (očito: Mikloušičeve — V. K.) kajkavske baze za princip južnog dijalekta, zagrebački jezik sabora i žurnalistike osamdesetih godina, dubrovačke retrospektive i Akademija od šezdesetih do devedesetih godina, češko-austrijski birokratski uplivi sa rječnikom trgovine, zakonika i vojske, pak posljednja, jugoslavensko-beogradska faza, sve se to talasalo duboko uznemireno, bogato svojim jezičnim blagom junačkog doba, a sasvim siromašno i bijedno u evropskim apstraktnim pojmovima i kulturnim oblastima lirike i lirizama. (1927).

U kalužu narodne pjesme: Kalupi narodne pjesme još uvijek ne znače književni jezik (litavski i arbanaški i irski primjer), i koliko god se kod nas piše o ljepoti i jedinstvenosti toga našeg književnog jezika, čini se da se još nitko nije sjetio da istakne ukočenost, osnovnu negibljivost i neprilagodljivost toga našeg jezičnog materijala za izražaj problematičnih, na zapadu tako izdiferenciranih nijansa u književnim disciplinama. (1927) — »Forum« II, 9, 1963, str. 326.

¹⁵ Danilo Pejović, *Jezik kao iskustvo svijeta*, »Forum« XV, 1—2, str. 104.

¹⁶ V. trodijalekatski raspored u Vesne Parun: *Magareći otok oliti homo homini asinus*, »Forum« XIX, 7—8, 1980.

cirati na ovu ili onu konkretnu parolu. Trodijalekatska savjest u svojim upotrebnim oblicima mnogo je izrazitija u hrvatskoj književnosti, što je sasvim razumljivo, ali je mnogo manje izrazita i u našoj znatnosti o jeziku, pa i u našim pedagoškim sistemima, što je već mnogo manje razumljivo.

I da nije takva situacija, mogli bismo se, bez ovih dodatnih problema, pozabaviti fenomenom jezika, prije svega u smislu da jezik književnosti nije nov jezik, nov jezik u materijalnom smislu svoje egzistencije, već da je nov po svojoj upotrebi, tj. po onome po čemu je sposoban da uspostavi književnu iluziju. Međutim, naše trodijalekatsko saznanje, koliko god nam je poneki put izloženo pritiscima našega komparativno-historijskog jezikoslovlja, koje je zapravo ravnodušno prema jeziku hrvatske književnosti, toliko nam poneki put zamućuje svijest o tome da dijalekatska prepoznatljivost nije kvaliteta sama po sebi. Posljedice su kadšto znatne.

Ujević *Oproštaj* tumači zapravo dva puta; jednom prilagođuje pravopis, a drugi put »pjeva« u prozi, »da se zna što je rekao« i da pjesma bude »razumljiva«. Sve je to danak našem historijsko-komparativnom jezikoslovlju, koje na primjer riječ »korugva« prepoznaje samo u sferi starocrkvenoslavenskoga utjecaja. S druge pak strane nije teško naići na shvaćanje da upotreba »čakavske riči« i »slatkog kaj« osigurava sve one dodatne kvalitete, o kojima govorimo kad imamo na umu umjetnički pisanu riječ. Kao da se prečesto zaboravlja — književna je riječ podvrgnuta granicama stroge raznolikosti. Da bi se njome iskazala neka stvar, potrebno je da se istodobno iskaže i druga, za koju nije neophodno da je iste prirode. Tako pisana riječ nitima cjelovitog teksta povezuje više različitih linija, koje je poneki put nemoguće razdijeliti. Zbog toga problem ne leži u tome da se odvoji ono što se nalazi jedno uz drugo, ili što dolazi jedno iza drugoga, već u tome da se pokaže raspored. Takva riječ kazuje da nije linija ono što razdvaja, već ono što spaja tako da ih razdvaja — kaže Pierre Ma-cherey.

Poeziju ranoga Ujevića možemo shvatiti upravo u tom smislu. Stara hrvatska književnost, ili uopće hrvatska književnost, književni likovi stare hrvatske književnosti, žive u Ujevićevoj poeziji u svom konkretnom rasporedu, odnosno u svom kontrastu, a manje žive kao književnopovijesne činjenice, iako ih bez tih književnopovijesnih činjenica ne prepoznajemo:

Petar Zoranić

(A. G. Matošu)

Hrvatina bašćinca, krune slavne,
Jazika i versa harvatskoga, glas
Blažen i slovući biti će, i čas'
Harvata do njega pisni starodavne.

Dokole planine i doline prem ravne,
 Naše župne bašte baštinit će slas'
 Jabuka u krilu dekle Vile, i stas
 Živući bude harvatskih. Zač davne

Netlačene staze sada put su naš
 Proz gizdav perivoj. Pastira Marula
 Začinjavca družē, poju svirale

Milopojke tebi, i gremo k tebi baš
 Naresit cvićem mirisnih te jarula,
 Ča lipe su ga ruke deklic birale.

Situacijski raspored između Petra Zoranića i Antuna Gustava Matoša dominantan je u Ujevićevu sonetu, a Ujević je uostalom to i spomenuo na jednom drugom mjestu: »Nakon potucanja po bijelom svijetu, kad se našao opet 'kod kuće', on je, stopama Petra Zoranića, zaorio hvalospjev tlu naše kolijevke i groba, dajući grudī naše zemlje središnje mjesto u svojem stvaralačkom radu... Matoš ću besjede prošlosti, riječ otaca u srodnom glasu zemlje Hrvatske, jer njegova zemlja živi, diše i ima dušu. Kao u Stossa, Domovina od pojma postade osoba, da od riječi postane djelo.«¹⁷ Kad se ove riječi usporede sa sonetom *Petar Zoranić*, onda postaje još vidljivije da je to više sonet o Matošu a manje o Zoraniću, i da je situacijski odnos između Zoranića i Matoša dominantan, a ne možda činjenica da se Zoranić preko *Planina* za vazda upisao u historiju hrvatske književnosti, pa ma kako mu drago mi tu historiju književnosti shvaćali.

Svoj odnos kao raspored prema Matošu, Zoraniću i Maruliću Ujević varira u više navrata: »*Nos nimia litteratura laboramus*, ali, hvala Bogu, u doba hiperprodukcije nije hrvatska književnost samo R. F. Magjer. Ne fali nam književnika moćnih i zanimljivih, poput Vojnovića, Domjanića, Matoša. Matoševi opisi hrvatske počve i karakteristike naših ljudi, pisane jezikom skladnim i punim, ostat će jamačno

*dotol, dokle zemlja ova
 bude na karte folj slovinska štit slova,*

gdok će ostalo, tribut pomodnosti, pasti u zaborav s nama i s našim strastima jednoga dana. A mi, omladina, budimo zahvalni njemu, što je kao Marko Marul 'krijepio srca puku našem' kultom energične naše prošlosti i što je kao Zoran pastir poezijom zemlje majke nijetio ljubav k Hrvatskoj, robinji i boginji.«¹⁸

¹⁷ *Em smo Horvati, Sabrana djela VII*, Zagreb 1965, str. 103—104.

¹⁸ *Hrvatska knjiga, Sabrana djela VII*, Zagreb 1965, str. 19.

Uostalom, vokabular *Oproštaja* sav je uzet iz *Judite*, a početak ujevićevskog smisla *Oproštaja* daje se izvesti upravo iz ovih spomenutih završnih stihova *Judite*.

U jednoj drugoj znanstvenosti o jeziku dijalekatska se prepoznatljivost ne bi mjerila niti hijerarhijskom ljestvicom, niti historijskim ili prostornim statusom. Bila bi shvaćena kao ona jezična datost izvan koje se uopće ne može ništa reći: »Sam akt razumijevanja kao iskonske proizvodnje [...] nije nikakva subjekt-objekt relacija, nego postojano posredovanje prošlosti u sadašnjosti, moment izlaganja — nabacivanje budućnosti. Tako se sve tri dimenzije vremena međusobno posreduju i poistovjećuju u razumijevanju, prošlost biva sadašnjost i djeluje kao samo suvremeno zbivanje. 'Što' je ona 'po sebi', 'neposredno' i nezavisno od našeg razumijevanja — ne može se znati, jer je dostupna samo kroz to razumijevanje kao proizvodnju, pa prema tome i nije ništa bez razumijevanja, jer postoji samo ljudska povijest« — kaže Danilo Pejović.¹⁹

U našem pak primjeru svi mi moramo krenuti na to izvorište da konstatiramo ono što je u drugim relacijama razumljivo samo po sebi. Baš kao i povijest književnosti, tako i stilistika omogućuje, ponajprije, postavljanje određenih pitanja, na koja u prvom redu mora odgovoriti pisac sam kad se nađe pred svojim posebnim i neminovnim izborom. Taj se izbor može objasniti, može se opravdati, može se pokuditi ili pohvaliti, ali prije od svega treba ga — provesti. No to provodi isključivo pisac sam, ne rukovodeći se nekim unaprijed definiranim stilističkim normama, već problemima koji istinski postoje i koji ni u čemu nisu niti preprosti niti su jednostavno uočljivi. Njihovo se prepletanje dešava istodobno na mnogim razinama, a njihovo je rješenje gotovo uvijek i konačno i beskonačno, zatvoreno prema sebi, a otvoreno prema drugima.

Čakavski dijalekt u staroj hrvatskoj književnosti, jezično iskustvo svijeta ranog Ujevića, jest samo jedan dio razrješenja. U *Oproštaju* to ipak, kako mi se čini, pretežno nije čakavsko izvršeni izbor, već semantika te, toliko puta spominjane riječi *oproštaj*. Rani Ujević u svom rasporedu i u kontrastnoj pukotini, koja dijeli, ali koja i spaja, ipak konstatira *korugva nam čuhta; gremo, mi puntari*.

A u *Našim vilama*:

Gdje su nama drage rajne sestre i drage,
Marulova seja i Dubravka, gdje Cvietā?
Procvjetaše polja i plodan s rosne vlage
Perivoj u cvatu pramaljeća cvjeta:
Gdje su naše nimfe i sve čari nage
Gizdavih ljepota, krasnije od cvietā;
Gdje su naše vile, Gjivo, Šiško, Gjore,
Vi, dva Dinka, i Tasso, pokloniče Flore?

¹⁹ Danilo Pejović, *nav. djelo*, str. 99.

centar raspoređivanja nije u Dubravci, Cvijeti, Divi, Šišku, Džori, u dva Dinka, Katarini, Jeleni, Sunčanioi, Kosari, Nedi, Sokolici — makar nam u ovoj seriji mora laskati književnopovijesno, lingvističko i lingvostilističko identificiranje. Jer, na kraju krajeva, i to je oproštaj ranog Ujevića: njegovo središte raspoređivanja ipak su ujevićevski dvanaesterci:

Nestale su kao biser rane rose,
 Banice su danas otokâ za sretne;
 Sve, što uspomenu njine slave nose
 Uklele su zaviek, ljubavnike sjetne;
 Al nebesa plava blagi balsam rose,
 Melem nađe, i blažen, tko ih jednom sretne
 Vjerujući u šarna obećanja duge,
 Tko ih nađe, Muze naše tlapnje i tuge!²⁰

Rani Ujević se tako oprostio od svojih izvorišta. Pred njim je doista bio još dug put, u samom sebi, da u *žednom kamenu na studencu* upozna *obred utapljanja bisera, vlati u pašnjacima sanjivosti, sviralu modre wale, sklonidbe ruku, žuta stabla na mjesječini* i da bude prisutan u *preobražaju oblaka*, u *čenoj mjesječini* i u *ljubičastim pozivima daljine*. U tim nadasve zanimljivim statusima krije se pravi izazov. Ali prije no što bismo se usudili išta o tome reći, valjalo bi Tina smjestiti u neki kontekst.

Možda u kontekst u kojem se priznaje da postoji razlika između materijalne sudbine i samog čovjeka, u kontekst — u horkheimerovskom smislu — u kojem se priznaje da se materijalna maska, i ono što se nalazi ispod toga, u svijesti ljudi, pa i onoga o kome je riječ, ne poklapa do posljednje pojedinosti.

To naravno nije jedini kontekst što bi ga Tin zaslužio, a još manje onaj koji bi sve mogao objasniti. Bio bi to možda samo pokušaj da se iz materijalnog oblika uoči ono stanje duha, što je s njim u opreci.

²⁰ U *Petru Zoraniću* i u *Našim vilama* zadržao sam »pravopis« iz »Savremenika« (1910) i *Hrvatske mlade lirike* (1914). Mislim da bi valjalo provjeriti kao konstruktivnu radnu hipotezu o povijesnim fazama hrvatskoga pravopisa u povijesti jezika hrvatske književnosti ono što o tome kaže Sveto Petrović: »vjerojatno i ne slutimo koliko nam je pojedinosti, sve do današnjeg dana, promaklo u djelima naših starijih pisaca samo zato što ih čitamo u suvremenim kritičkim izdanjima u kojima nam vrelo moderne transkripcije smeta opažanju čak i kad tačno znamo u čemu je izvorni tekst deformiralo...« *Novi lik Džore Držića*, UR, XI, 2, 1967, str. 117.